

HUKUK FELSEFESİ VE EKONOMİ

(Hukukun Ekonomi ile İktidar Savaşı)

Merve Demirözü*

Özet:

Ekonomi disiplininin kendini yeni yeni gösterdiği 18. yüzyıldan, ayrı bir bilim dalı olarak kabul edilmeye başladığı 20. yüzyıla kadar, iktisat bölümü birçok ülkede hukuk fakültesi bünyesinde yer aldı. İktisadın matematiksel araçların çözümlemelerine ve analitik yöntemlere başvurmasıyla bu iki bilim dalının arası bozulmaya başladı. İktisatçılar “iktisadi ajan” olarak tanımladıkları özneleri oluştururken hukuki tanımlamalara başvurmaya devam etseler de, hukukçular bu kavramları uygunsuz ve hukuk disiplininin uzak olmasından yakındılar. Öte yandan iktisatçılar ise hukukun bir bilim dalı olmadığını bir disiplin olduğunu düşünüyor. Hukukun iktisatla bu çalkantılı ilişkisini, hukuk düşünürleri, hukuk felsefesi ile bağdaştırarak bir çözümleme yapmaya çalıştım ve “hukukun ekonomi ile iktidar savaşı” başlığı altında topladım.

Anahtar Sözcükler:

Hukuki pozitivizm, doğal hukuk, hukuki realizm, hukukun ekonomisi, hukuk ve ekonomi düşünürleri

* Gazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Ekonometri Bölümü ikinci sınıf öğrencisi.

HUKUK FELSEFESİ VE EKONOMİ: Hukukun Ekonomi ile İktidar Savaşı

Giriş

Hukuk felsefesi hukukun varlığını, amacını, kapsamını tanımlamaya çalışan bir felsefedir. Hal böyle olunca hukuk felsefesinin, hukukun bütün ilgi alanlarıyla da ilişkili olması kaçınılmazdır. Hukukun kapsamını ifade edecek en özet açıklama ‘toplumsal yaşam’ olacaktır. Hukuk toplumsal yaşamla ilgili olduğundan toplumsal yaşamın her alanını düzenlemek de hukukun sınırları arasındadır. Bu ilişki sonunda tabii olarak hukukun ekonomi ile de ilişkisi bulunmaktadır.

Hukuk felsefesinin genel noktalarını belirledikten sonra, hukukun ekonomi ile ilişkisini irdelemek adına tarihe bir göz attığımızda aralarındaki bağı daha net şekilde idrak edebiliriz. Bu bağlamda hukuki dönemlere ayrı ayrı değinerek dönem düşünürlerini, aynı dönemdeki iktisadi gelişmeleri ve birbirlerine etkilerini incelenmemiz yerinde olur diye düşünüyorum.

Tüm bu bölümlerden sonra hukuk ve ekonominin genel ilişkisini değerlendirip güncel hukuk ekonomi ilişkisine de değinerek bildirimi sonuca ulaştırmak istiyorum.

1-Hukuk Felsefesine Yüzeysel Bir Bakış

Hukuk felsefesi bir arada yaşayan insanların ilişkilerinin dayandığı veya dayanması gerektiği temelleri, hak ve yükümlülükler açısından ele alan felsefedir. Temel problem alanları; hukukun kaynağı ve amacı, adalet, mevcut hukuk düzenlerinin meşruiyeti gibi çoğaltılabilir. Hukuk felsefesi, felsefenin her alanında olduğu gibi, farklı görüşlerden oluşmaktadır. Bunlar pozitivist, realist ve doğal hukuk teorileri olarak ana hatlara ayrılabilir. (tr.wikipedia.org/hukuk felsefesi)

Hukuki pozitivism:

Hukukun bir normlar sistemi olduğunu ve kaynağının da devlet olduğunu ileri sürmektedir. Pozitivizmi savunan düşünürlere göre hukuk, kendi içinde tutarlı olmalı ve anlam çerçevesi tanımlanmış bir bütün olarak ortaya konulmalıdır. Adalet, hak, ahlak gibi kavramlar onlara göre metafizik, spekülatif ve bilinmezdir. Dolayısıyla hukukun dışında tutulmalıdır. (Ernest E.Hirş, Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi Dersleri /Banka ve Tic. Huk. Araştırma Enst)

Hukuki realizm:

Mahkeme içtihatlarına, uygulamaya önem verir. Bu teoriye göre hukuk, büyük ölçüde, fiili olarak mahkemede ortaya çıkar. Bu durumda yasa koyucunun rolü büyük değildir. Hukuki realizm aynı zamanda sosyolojik bir karakterdir. (Ernest E.Hirş, Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi Dersleri /Banka ve Tic. Huk. Araştırma Enst)

Doğal hukuk:

Hukukun tanrısal olduğunu düşünen bir grup bulunmaktadır. Bir diğer grup ise akıl kökenli olduğunu savunmaktadır. Bu iki grubu birleştiren nokta ise hukukun insan

düşüncesinden bağımsız (a priori) değerlere dayandığı fikridir. İnsan hukuku icat eden değil keşfeden konumundadır. Bu düşünce doğal hukuk ismini alır. Doğal hukukun temel problemi adalet değildir. 20. yy da büyük önem kazanmış insan hakları düşüncesinin kaynağında da bu düşünce yer almaktadır. (Ernest E. Hirsch, Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi Dersleri/Banka ve Tic. Huk. Araştırma Enst.)

1.1-Hukuk Felsefesi Tarihi Gelişim Sürecinde Düşünürler ve Bu Düşünürlerin İktisadi Görüşleri

1.1.1-Yunan Felsefesi ve Bilimi

Bugünkü anlamda felsefenin temelleri Yunanlılar tarafından atılmıştır. Bu süreç içinde temelleri atılan felsefeye Antik Çağ Felsefesi denir. Antik düşünce, batının kültür hayatının temeli sayılır. Batı kültürü antik düşüncenin vardığı sonuçlarla yüklüdür ve bu sonuçlarla yoğrulmuştur.

Eski Yunan'da hukuk ve hukuk felsefesine dair sistemli çalışmalar yapılmamıştır. Yunanlı filozoflar hukukun kaynağı konusunda, tabii hukuk kavramına değinmişler, tabiattaki düzenin sosyal hayatta da olması gerektiğini savunmuşlardır. (Adnan Güriz, Hukuk Felsefesi kitabı 2009)

Eski Yunan'da ilk dönemlerde egemen olan kozmoloji görüşlerinin yerini zamanla topluma ve insana ilişkin kavramların almasında sofistlerin ve Sokrates'in etkisi büyüktür. Pozitif hukuk açısından adil olan bir şeyin ya da bir durumun doğal hukuk açısından da adil olup olmadığı sorunu ilk kez sofistler tartışılar. Sokrates ise, tek kişiden yola çıkıp toplumsal bir kurum olarak adaletin ne olduğu sorusu üzerinde durdu. Öğrencisi Platon ve onun ardından da Aristoteles, aynı geleneği sürdürerek, kişi ile devlet ilişkisine ağırlık verdiler ve bu ilişkilerin çerçevesi içinde vatandaş hakları açısından adaletin ne olduğunu araştırdılar. Her ikisi de devletin temel işlevinin adaleti sağlamak olduğunu vurguladı. Bu tür bir felsefe görüşünün temelinde yatan kent-devletin (polis) zamanla kendine yeterli olmaktan çıkması ve Büyük İskender'in geniş bir imparatorluk kurmasıyla, insanların daha geniş bir dünya görüşü edinmesini sağlayan felsefe sistemleri ortaya çıktı. Böylece, evrensel bir imparatorluğun vatandaşı olan insanların hakları ve adalet kavramı tartışılmaya başladı. Bu görüşün başlıca temsilcileri stoacılar ve Epikürosçular oldu. Doğaya uygun yaşamayı öneren stoacılar bu görüşün sonucu olarak dünya vatandaşlığı kavramını getirdiler. Böylece dar sınırları olan bir devlet egemenliğine son verdiler. Epiktetos ve daha sonra Marcus Aurelius da bu görüşü savundular. Epikürosçular ise yarar ilkesinden yola çıkarak hukukun temelinde bu ilkeyi koydular. Bir anlamda bu görüş sözleşme düşüncesinin ilk örneği olarak görülebilir. (Vecdi Aral, Hukuk Felsefesinin Temel Sorunları kitabı)

Hukuk hakkında görüşlerinden söz ettiğimiz Platon ve Aristo iktisadi görüşlerini de ortaya koymuşlardır. Platon, "Cumhuriyet" ve "Kanunlar" adlı yapıtlarında, site'yi üç birey sınıfına ayırır. Birinci sınıfta maddesel gönenci sağlayan tarımcılar, zanaatçılar ve tüccarlar yer alır. İkinci sınıfta siteyi dışa karşı

savunan ve içte huzur sağlayan savaşılar ya da koruyucular yer alır. Üçüncü sınıfta ise toplumsal grubun tümünü yönetmekle görevli olan önderler (hâkimler) yer almaktadır. Platon'a göre, servetlerin şu ya da bu bireye verilip mal edilmesi sorunu, hiç bir şekilde bir adalet sorunu değildir. Düşünür'ün gözünde, birey toplumsal servet üzerinde hiç bir hak sahibi olamaz, yalnızca kendine düşen göreve uygun bir yaşam biçimi sürmek zorundadır. Aristoteles ise ekonomik olayların incelenmesi ve çözümlenmesinde Platon'dan daha gerçekçidir, ilk çağların düşünceleri arasında ekonomik olaylarla özellikle ilgilenmesi yönünden Aristo'nun ayrı bir önemi vardır. Düşüncelerini Politika" adlı yapıtında toplamıştır. Mülkiyet konusunda Aristo, Platon'un ortaklaşa mülkiyeti ideal rejim olarak göstermesine karşı çıkar. Ona göre, ortaklaşa mülkiyet siteye barış getirmeyecek, bu bir yana, yurttaşları kişisel mal edinme zevkinden yoksun bırakacaktır. Kişisel mal sahibi olmak, hem hoş, hem de meşru bir şeydir. Kendi mallarından dostlarını yararlandırmanın da ayrı bir zevki vardır; üstelik "Dostlara, konuklara ve iş arkadaşlarına karşı güler yüzlü ve yardımsever davranmak hazların en büyüğüdür ve bu hazzın tadına özel mülkiyet sahibi olmakla varılabilir ancak." (Vecdi Aral, Hukuk Felsefesinin Temel Sorunları kitabı)

Eski Yunan'da İktisadi görüşlere genel olarak baktığımızda ise sırası ile 5 dönemde inceleyebiliriz:

1. Dönem: Sosyal sınıfların oluşumu, paranın kullanılması, kolonilerin, burjuvaların ve buna bağlı olarak derebeyliğin ortaya çıkışı.
2. Dönem: (Drakon Dönemi, Birinci Reform Hareketi) Drakon tarafından "Drakon Yasaları" olarak bilinen Birinci Reform hareketinden amaç; soyluların can ve mal güvenliğini derebeylerine karşı korumaktır.
3. Dönem: (Salon Dönemi, İkinci Reform Hareketi) Salon tarafından oluşturulan bu reform hareketinde amaç; sosyal sınıflar arası ayrılığı azaltmaktır. Reformun ekonomik özelliği, ekonomik faaliyetler için Anayasanın oluşturulması, siyasi özelliği ise, siyasi hakların da Anayasa ile tekrar belirlenmesidir.
4. Dönem: (Peisistratos Dönemi, Üçüncü Reform Hareketi) Bu dönemin özelliği sosyal sınıflar arası ayrılığı gidermektir. Özelliği ise iç ve dış ticaretin geliştirilmesidir.
5. Dönem: Amacı, derebeyliğin ve aristokrasinin kalkması, özelliği ise yabancılar hariç tüm vatandaşların yönetime katılmasını sağlamaktır (Demokrasi). Bu dönemden sonra savaşlar çıkmış ve Yunan hâkimiyeti yıkılmıştır. (Coşkun Can Aktan, Politik İktisat)

Bu dönemlerde en belirgin özellik olarak iktisat ve hukukun bir arada ilerlediğini görebiliyoruz. Sosyal sınıfların oluşumu, paranın kullanılması, Drakon Yasaları, ekonomik faaliyetler için Anayasanın oluşturulması, iç ve dış ticaretin ve buna bağlı olan kanunların geliştirilmesi, demokrasinin temellerinin atılması...

1.1.2-Roma Felsefesi ve Roma Hukuku

Romalılar, genelde Yunan Felsefesinin etkisinde kalmalarına rağmen hukuka Yunanlılardan daha yoğun bir şekilde yönelmişlerdir. Roma'da hukuk, Roma şehrinin M.Ö. 753 yılında kurulmasından, M.S. 6. yüzyılda Justinianos'un kanunlaştırma hareketlerine değin uzun bir gelişme geçirmiştir. Bu nedenle, bin yılı aşkın bir süre Roma devletinde geçerli olan hukuk sistemi için kullanılan "Roma Hukuku" deyimini, gerçekte, bu uzun gelişim süreci içinde oluşan, kaynakları ve nitelikleri farklı çeşitli hukuk sistemlerini kapsamaktadır. Roma Hukuku'ndaki çeşitli konular liberal iktisadın temelini oluşturmuştur.

Romalıların temel görüşleri şu şekilde özetlenebilir:

- 1.Özel mülkiyet: Mutlak bir hak olup ulusal niteliğinin dışına taşarak uluslararası bir nitelik kazanmıştır.
- 2.Müdahalecilik: Devlet ekonominin pek çok alanına müdahale etmektedir.
- 3.Bireycilik: Sözleşmelerin serbestçe yapılmasını ifade eden bu kavramla

Romalılar, Rönesans Dönemi, Fizyokrazi'yi ve Klasikleri de etkilemişlerdir. (Yavuz Abadan, Hukuk Felsefesi Dersleri, Ankara 1954)

12 Levha Kanunları: Plepler, sınıflar arası bir ayrımın kaldırılması ve kendilerine de siyasi haklar verilmesi isteği ile isyan çıkararak sınıfların tabi olduğu kanunların yazılmasını istemeleriyle 12 Levha Kanunları yazılmıştır. Bu kanuna göre toprak el değiştirebilir nitelik kazanmış, asalet rejimi yerine servet rejimi geçerli olmuştur.

Eski Roma daha ziyade askerlik, örgütlenme ve hukuk alanlarında ilerlemiş bir toplum olmuş ve düşünce alanında eski Yunan filozoflarının etkisinde kalmıştır. Ekonomik alanda tarım, Roma'da ön planda yer alır. Toprak reformunun ilk uygulamasını bu ülkede görmekteyiz. Fakat dağıtılan toprakların bir kısmının yerleşme merkezlerine uzak ve verimsiz olması, öte yandan uzun süren savaşlar nedeniyle küçük mülkiyete dayanan tarım, esirler tarafından işlenen büyük çiftlik tarımına dönüştü. Bu ise toplumsal huzursuzluk, siyasal bunalım ve ekonomik dengesizlik demektir. Romalı düşünürlerden Caton, Varron ve Collumelle tarım konularını incelemişler ve tarımsal etkinliğin yeniden düzenlenmesi için çaba harcamışlardır. Daha çok, küçük işletmelerden yanadırlar. Romanın iktisadî düşünceye biricik katkısı özel, sürekli ve hemen hemen kesin olan mülkiyet hakkı ve sözleşme serbestliği yolu ile olmuştur. Bu temel iki ilkedir ki, daha sonra kapitalist rejime esas olacaktır. (Coşkun Can Aktan, Politik İktisat)

Siyasi ve ekonomik krizlerin Roma İmparatorluğunun bölünmesine yol açmasıyla zenginler kırlık bölgelere yerleşmişler, fakir kesim de korunmak amacıyla bu kesimin himayesine girmiştir. Böylece Feodalizm denen bir sistem ortaya çıkmıştır. (Coşkun Can Aktan, Politik İktisat)

1.1.3-Skolâstikler

Bu devir, aşağı yukarı Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasından, yani M.S. 476 yılından, 1500'lere kadar süren 1000 yıllık bir süreyi kapsamaktadır. Rönesans devri hümanistleri, Antik Roma kültürü ile kendi çağları arasındaki bu devreye 'Ara Devir' demektedirler. Ortaçağda Hristiyanlığın etkisiyle insan yaşamının her alanına egemen olan (Her güç Tanrı'dan gelir) ilkesi hukuk kavramını da etkilemiştir.

Batı Roma İmparatorluğu, kavimler göçünün altında ezilip yok olunca, eski Yunan ve Roma kültürel değerlerinin de yok olma tehlikesi ile karşılaştığı düşüncesi ile Yunan ve Roma değerlerine sahip çıkmak ve onları gelecek için kurtarmak amacı ile Kilise ipleri eline aldı. Ortaçağ'da Kilise yalnız insanların inançları ile ilgili değildi. Bu dönemde sosyal yaşamın hemen her alanında ve kurumunda Kilise karşımıza çıkmaktadır. Hukuk fakültelerinde de papaların emirleri doğrultusunda kanunlar öğretilirdi. Roma hukuku dersinin kilisede bağımsız olması durumu söz konusu olsa da, Üniversitelerin hukuk dersleri genel anlamda kiliseye bağımlıydı. Bu dönemde hukuk dalında en gelişmiş ve kapsamlı öğrenimi veren fakülte Bologna Üniversitesi Hukuk Fakültesiydi. (Ortaçağ Avrupası'nda eğitim anlayışı ve ilk evrenkentler, <http://blog.milliyet.com.tr>)

Bu dönemde iktisada bakacak olursak:

- Roma İmparatorluğu' nun yıkılmasıyla içe kapalı ekonomi haline gelen ekonomik yaşamın, Skolâstiklerin bireyciliği vurgulayan görüşleri ve özellikle Kilise' nin düzenlediği Haçlı seferleriyle canlandığını
- Skolâstiklerin, mücadelelerde eşitlik, adil fiyat, adil ücret gibi kurumların adalet ve hakkaniyet çerçevesinde düzenlenmesi için kurallar koyduğunu ve bunu belirlerken özellikle emek faktörü üzerinde durduklarını
- Faizi reddettiklerini görürüz.
- Skolâstiklere göre paranın değerindeki değişimleri hükümdar değil toplum belirlemelidir.
- Nüfusun artırılması gerektiğini savunmuşlardır..
- Özel mülkiyetin kısmen gerekli olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Dönemin önemli düşünürleri; St. Thomas Aquinas ve Nicola Oresme' dir. Her ikisi de köleliği doğal sayar, faize karşıdır, özel mülkiyetin ahlaki kurallara uygun olduğu sürece meşru olduğunu savunur. Yalnız para değerindeki değişimler konusunu Aquinas sadece ahlaki yönden («hükümdar yerine toplum paranın değerini belirlemelidir» görüşü) ele alırken, Oresme; parasal değişimlerin; mübadeleyi sınırlayacağını, parasal değişimler - fiyatlar arasında ilişki olduğunu ileri sürerek konuyu iktisadi açıdan da ele almıştır. (Coşkun Can Aktan, Politik İktisat)

1.1.4-Rönesans Dönemi

Önce İtalya' da başlayan sonra başta Fransa olmak üzere tüm Avrupa' ya yayılan yenilik hareketlerinin tümüdür. Rönesans döneminde, ortaçağın dini kültürü yerine

insanı ve özgürlüğü ön planda tutan bir anlayışın oluşturduğu kültürü görmekteyiz. Ortaçağ devleti, evrensel nitelikte bir devlettir. (www.tarih.gen.tr) Rönesans'ta insanlar, ulusal bilinçleri gelişmeye başlayınca, kendilerine engel olan ve engel olmaya çalışan kiliseye karşı çıkmışlardır. Bu gelişmeyle beraber bazı düşünürler çeşitli devlet modelleri geliştirmişlerdir. Bu devleti teorileri ileride ulusal devlet şeklinde ortaya çıkacaktır. Bu devlet şekillerinin kiminde adalet kiminde özgürlük esas alınırken kiminde de iki ilke birden esas alınmıştır.

Rönesans Dönemi düşünürlerinin hukuk hakkındaki görüşleri şu şekildedir: MACHIAVALLİ(1467-1527): Hukuk dini dogmalardan değil, devletin özünden üretilmelidir.

Devlet başkanının amacı devleti güçlü kılmaktır. Bu amacı gerçekleştirebilmek için yapılacak her şey meşru sayılmalı, hoşgörü ile karşılanmalıdır. Devletin devamlı olabilmesi için öz ordusu da olmalıdır. Paralı askerle devleti savunmak olanaksızdır. Hukuk, ahlak devlet yüzünden vardır. Devletin sınırlarının bittiği yerde hukuk, ahlakta sona erer. Devlet, insanların doğal gereksinimlerinin bir yaratmasıdır.

HUHO GROTIUS (1583 - 1645): Görüşünü doğal hukuk üstüne kurar. Devlet hukuku korumak için oluşturulmuştur. Devletlerarası hukuktan bahseder. İnsanların özel mülkiyet hakkının olması gerektiğini savunmuştur (Hukuk Felsefesi Dersleri, Ankara)

Rönesans Döneminde iktisadi açıdan yaklaştığımızda bireyciliğin bu dönemde tekrar önem kazandığını, bireyciliğin gelişmesiyle «şehir ekonomisi» anlayışına uygun bir ekonomik yaşam ortaya çıktığını görürüz. Bu gelişme, servet artışlarına yol açarak materyalist felsefenin doğmasını sağlamış, artan ekonomik faaliyetler uluslararası ticareti yaygınlaştırmıştır. Rönesans döneminde ortaya çıkan «bireyciliği» ve «materyalizm»i temel alan yenilikçi görüşler; Merkantilizmi (özellikle Alman ve Fransız Merkantilizmi' ni) etkilemiştir. (Coşkun Can Aktan, Politik İktisat)

1.1.5- 17.yy 19.yy Arası Dönem

Hukuk felsefesi tarihi içinde, Eski Yunan' da vatandaşlık hakkı olarak ortaya çıkan hak anlayışının giderek insanı ön plana çıkaran bir konuma ulaşması ve insan hakkı olarak vurgulanması Felemenkli hukuk bilgini Hugo Grotius'un (1583-1645) doğal hukuk kuramıyla oldu. Kilise otoritesinin çökmesi, hükümdarların bağlı oldukları dinsel odakların giderek zayıflaması, Grotius' un ortaçağ öncesi doğal hukuk anlayışına dönmesinin başlıca nedenidir. Grotius'un görüşlerini daha ileriye götüren Hobbes, Locke ve Rousseau insanın doğal durumundan ve doğal haklarından yola çıkarak sahip olmaları gereken insan hakları için en uygun koşulları tartıştılar. Bu filozofların birleştiği ortak nokta, insanların kendilerini yönetme hakkını bir kişiye ya da bir gruba ancak kendi yaptıkları bir sözleşmeyle devredebilecekleri görüşüdür. Hobbes sözleşme öncesi ve sonrası doğal haklara öncelik verirken, Locke ağırlığı mülkiyet hakkının tanınmasına, Rousseau da temel hak ve özgürlüklerin korunmasına verir.

Özgürlük sorununun ortaya atılmasıyla, toplumsal özgürlüklerin yanında kişisel özgürlükler de tartışılmaya başladı. Kant, çağdaş hukuk felsefesinde işlenen en önemli kavramlardan olan "kişi" kavramını ilk kez ortaya atan düşünürdür. Geliştirdiği ahlak felsefesinden yola çıkarak tek insanın kendi içinde özgürlük olanağı taşıyan bir varlık olduğunu belirtir. "İnsanlık" ile "tek insan" ilişkisinden "kişi" kavramını elde eden Kant, kişiyi "hak ve ödev sahibi varlık" olarak tanımlar. Buna göre kişi, bütün insanlığı kapsayan ödevlere uygun eylemlerde bulunmakla özgür ve dolayısıyla da ahlaklı olur; bundan da sahip olduğu haklar doğar. Kişi hakları ve temel özgürlük gibi kavramlar, Kant'ı "dünya vatandaşlığı" ve "ebedi barış" gibi hukuk felsefesinin önemli bazı başka kavramlarını da ele almaya yöneltti.

Kant'ı eleştirerek yola çıkan Hegel ise, tek insanın, volksgeist (halkın ruhu) biçimine uygun davranarak özgür olabileceğini savundu. Bu, Hegel'e göre hukukun da temelini oluşturuyordu. 1821; Hukuk Felsefesinin Ana hatları kitabının özellikle birinci bölümünde soyut ve evrensel yasa ile hakları ele alan Hegel mülkiyet, kişilik ve sözleşme kavramlarını irdeleyerek devletin sivil topluma üstün olduğu sonucuna vardı. Bu görüşün eleştirisinden hareket ederek bireysel özgürlük ile devlet arasındaki çelişki üzerinde duran Marx, bir noktada Kant'a yaklaşarak tek tek devletlerin olmadığı ve emeğin özgürleştiği bir dünya toplumu görüşünü savundu.(www.turkcebilgi.com)

Hukukun gelişim sürecinde sözünü ettiğimiz bu düşünürlerin hemen hepsinin önemli iktisadi görüşleri vardır. Hukuka yön veren bu düşünürler aynı hassasiyet ile iktisat içinde ışıkmışlardır. Örneğin Hobbes: Burjuva zihniyetine ve merkantilist sisteme uygun kapitalist bir topluma eşlik eden bir düşünceye sahipti. İçinde yaşadığı yüzyıl Avrupa'sının temel iktisat politikası olan merkantilizmin yarattığı ortamdan hareketle çalışma eylemini ticaretle ilişkili olarak ele almış, liberalizmin öncülerinden olmuştur ve liberalizmin yükselişine ciddi katkıları vardır. Liberal iktisat düşüncesi Hobbes'tan bireycilik, bencillik ve burjuva finansal platformunu miras almıştır(Labiano,1999;Öktem ve Türkbağ,2003).Öyle ki klasik iktisatçı Thomas Malthus'un nüfusun artışı karşısında işaret ettiği kötümser çözüm olan savaşlar, açlık ve çeşitli doğal felaketlere duyulan ihtiyacın köklerine Hobbes'da rastlamak mümkündür.(Hobbes,2010). Örneğin Marx: . Marx, felsefi görüşlerinde Hegel'in, iktisadi görüşlerinde İngiliz iktisatçıların görüşlerinden yararlanmıştı. Fakat onlarınkinden çok farklı bir düşünce sistemi ortaya koymuştur. 1857'de sermaye, özel mülkiyet, ücretli emek ve devlet üstünde

yazdığı 800 sayfalık çalışması vardır. 1858'de çalışmalarını topladığı Grundrisse ancak 1939 yılında yayımlanır. Politik iktisat alanındaki ilk kapsamlı çalışması 1859 yılında yayımlanan *Ekonomi* kitabıdır. Adam Smith ve David Ricardo'nun teorilerini tartıştığı Artı-Değer Teorileri 1862-63 arasında yazdığı el yazmalarından oluşmaktadır(www.ekodialog.com)

1.1.6- Hukuk ve Ekonominin Güncel Ortak Noktası: Anayasal İktisat

Anayasal İktisadın bir disiplin olarak doğuşu ve önem kazanması 1970'li yılların sonlarına rastlamaktadır.(Coşkun Can Aktan, Anayasal İktisat) Dar anlamda ekonomik anayasa konusunu en iyi işleyen ve savunan Nobel ödülü sahibi iktisatçı James M. Buchanan Anayasal iktisadı “Anayasal İktisat... Ekonomik ve politik birimlerin tercihlerini ve faaliyetlerini sınırlayan alternatif yasal-kurumsal ve anayasal kurallar bütünüünün işleyiş özelliklerini açıklamaya çalışır.” şeklinde tanımlar.

Geniş anlamda “Ekonomik Anayasa” deyiimi ile de yalnızca yazılı anayasa düzenlemeleri değil, hukuki kurumların tümü anlatılmaktadır. Genel olarak “Ekonomik Anayasa”yı ekonomik düzenin hukuki çerçevesini oluşturan kurallar ve kurumlar bütünü olarak tanımlayabiliriz.(TİSK Ekonomik Anayasa Raporu, Ekim 2011)

Günümüz iktisatçılarının ve hukukçularının birleştiği nokta şudur: Bir anayasal sistemde ekonomik düzenin sağlıklı işlemesi, kuvvetler ayrılığı ilkelerinin yerleşmiş olmasına, toplumsal barışın sağlanması için hak ve hürriyetlerin güvence altına alındığı bir hukuki altyapının kurulmasına bağlıdır. İktidarın tek elde toplanmaması, demokrasinin çoğulculuğun yanında, şeffaflık ilkesine uygun işlemesi ve dolayısıyla da ekonominin yönetiminin saydam, denetlenebilir ve hesap verebilir şekilde yapılması gerekmektedir. (Coşkun Can Aktan, Anayasal İktisat)

Sonuç

Son zamanlarda ön plana çıkan “hukuk ve ekonomi” başlığı hukuku mikroekonomik yöntemlerle açıklamayı ve ekonomi ile hukuk arasındaki ilişkileri kuramlaştırmayı hedefliyor. Bu durumda iktisatçılar optimumu sağlayan düzenlemeleri kullanırken, hukukçular kuramsal varsayımları değil gerçek durumları değerlendirerek sonuca varıyor. Ve ortaya bir farklılık çıkıyor: Hukuk tümevarım yöntemini benimserken, iktisat tümden gelim yöntemini tercih ediyor.

Hukukçuları iktisatçılarla ters düşüren bir başka konu ise birbirlerini algılama şekilleri. 20. Yüzyılın ikinci yarısından sonra hukukçular ekonomiyi özcü biçimde algılayarak, ekonomiye iktisadi hukuk açısından yaklaşıırken, iktisatçılar daha analitik açıdan algılamaya başladılar ve hukuku hukukun ekonomisi açısından ele aldılar. Daha açık bir anlatımla hukukçular, ekonominin hukuki analizini amaçlarken iktisatçılar, hukukun iktisadi analizini amaçladılar. Bu iki durum iki disiplin arasındaki farklılığın daha fazla derinleştirdiğini ortaya koyuyor.

İktisat bilimini, matematiğe yakınlaşması dışında, hukuktan uzaklaştıran diğer bir neden ise iktisadın normatif bir bilim olma eğiliminin güçlü olması, buna karşın hukukun ağırlık merkezinin pozitif bilimde olmasıdır. Duruma bir hukukçu açısından baktığımızda iktisat açık ve net yargıları olmayan, spekülatif bir tasarım olarak görülebilir. Bunun nedeni, iktisat kanunlarının diğer bilimlerde var olan gerçekliğe, tutarlılığa, saydamlığa, kesin ve net kurallara sahip olmamasıdır. İktisadın en temel kanunlarından olan “arz ve talep kanunu” nun farklı koşul ve zamanlarda farklı biçimlerde oluşması bu duruma güzel bir örnek olabilir. Varsayımlardan hareket eden iktisat; matematiğin yaşam içindeki bir alt bölümü mü, yoksa toplumbilimlerin bir parçası mı? Ya da soruyu şöyle soracak olursak; iktisat kanunlarının toplumsal gerçeği yansıtmadığı, ideal bir durumun betimlemesini yaptıkları görüşü iktisatçılar arasında yaygın bir kabul görüyorken ve bir disiplinin bilim sıfatını taşımasının şartları ortadayken iktisat, hukuk gibi pozitif bir bilim midir?

İktisat her ne kadar günümüzde matematiğe yakınlaşmış olsa da aslında disiplin olarak ortak konuları paylaştığı en önemli bilim dalı hukuktur. Her şeyden önce iktisatçılar artık modern ekonomik hayatın birçok temel kuramını tanımlamak için hukuka başvurmaları gerektiğinin farkındalar. Son yıllarda yaşanan ekonomik gelişmeler, iktisadın birçok alanında hukuki kavramların daha yaygın biçimde kullanılmasını sağladı. Aynı etki hukuk diline iktisadi terimlerin daha hızlı girmesine neden oldu. Örneğin çalışma ekonomisi ya da rekabet hukuku iktisadi analizlerden ayrı gelişmiyor. Kamu sözleşmelerinin özel durumu, yeni ürün ve üretim tekniklerinin konumu gibi konularda ise iktisadi analizin tam anlamıyla gerçekleşmesi için hukuk bilgilerine başvurması gerekiyor. Yani iktisatla hukukun karşılıklı çalkantılı ilişkisine rağmen birbirlerinin özelliklerini dikkate almaları gerektiği giderek vazgeçilmez bir gerçeklik olarak kendini gösteriyor. (Ahmet İnsel, İktisat ve Hukuk Arasındaki Karmaşık ilişki)

Hukuk ve Ekonominin birbiri için gerekliliği ülkemizde artık daha çok iktisatçı ve hukukçu tarafından dile getiriliyor. Ekonomik Anayasa düşüncesi bunun en güzel örneğidir. Anayasalarda ekonomik ve mali hükümlerin yer alması karşılaştırmalı hukukta da oldukça yaygın bir uygulamadır. Başta Alman Anayasası olmak üzere, Portekiz, İspanya, İtalya, Yunanistan, İsviçre, Polonya, Fransa gibi demokratik ülkelerin Anayasalarında da ekonomik hükümlerin yer aldığı görülmektedir. Ekonomik ilişkiler, onları meşrulaştıran hukuk kuralları aracılığı ile kurumsallaşır ve yürütülür. Kısacası hukuk, ekonominin örgütlenmesi ve işleyişi için gereklidir. Dolayısıyla hukuk, Devletin ve bireylerin ekonomik alandaki faaliyetleri için, hem bir “araç”, hem de bir “çerçeve” işlevi yerine getirmelidir.(TİSK Ekonomik Anayasa Raporu, Ekim 2011)

Sonuç olarak hukuk ve ekonominin birbiri ile ilişkisini inkâr etmenin ya da birini diğerinden üstün görmenin çok yanlış olduğunu düşünüyorum. Hayatta her şeyin birbiri ile uzaktan ya da yakından bir bağlantısı varken toplumsal yaşam ile ilgili iki disiplinin birbirinden farklı olduğunu düşünmek mantığa aykırıdır. Bu bağlamda tarihi süreçleri yüzeysel olarak bile araştırdığımızda, düşünürlere ve görüşlerine baktığımızda aradaki ilişkiyi görmemiz kaçınılmazdır. Hukuk ve ekonominin iktidar savaşının, sulh ile sonuçlanması, düşünce ve güçlerini ortak noktalarda birleştirerek toplumsal yaşamı daha iyiye yöneltmek için dost olması dileği ile...

KAYNAKÇA

- 1.Abaham, Yavuz, Hukuk Felsefesi Dersleri
- 2.Aktan, Coşkun Can, Politik İktisat
- 3.Aktan, Coşkun Can, *Anayasal İktisat*
- 4.Aral, Vecdi Aral, Hukuk Felsefesinin Temel Sorunları kitabı
- 5.Güriz ,Adnan, Hukuk Felsefesi kitabı 2009
- 6.Hırş, Ernest E., Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi Dersleri /Banka ve Tic. Huk. Araştırma Enst
- 7.Hobbes,2010
- 8.Hukuk Felsefesi Dersleri, Ankara
- 9.Labiano,1999
- 10.Ortaçağ Avrupası'nda eğitim anlayışı ve ilk evrenkentler,<http://blog.milliyet.com.tr>
- 11.Öktem ve Türkbağ,2003
- 12.TİSK Ekonomik Anayasa Raporu, Ekim 2011
- 13.tr.wikipedia.org/ hukuk felsefesi,hukuk düşünürleri
- 14.www.ekodialog.com
- 15.www.tarih.gen.tr
- 16.www.turkcebilgi.com